

1901

- V/1 – Reyl, František – *Úvodní slovo k V. ročníku*, s. 1 (BK, SVK)
- V/1 – P. A. R. – *Hradecká kolej T. J. r. 1836*, s. 3-24 (BK, SVK)
- V/2 – Reyl, František – *Žaloba vyděděnce XIX. věku*, s. 1-32 (BK)
- V/3b – Kousal, Josef – *O trestu smrti*, s. 1-16 (BK, SVK)
- V/4 – Reyl, František – *Nález (ke konfiskaci č. 3)*, s. 1 (BK, SVK)
- V/4 – Valenta, Josef – *Zrušení řádu jezuitského*, s. 2-31 (BK, SVK)
- V/5 – Sahula, Jiří – *Husitství a svoboda*, s. 1-32 (BK, MVČ, SVK)
- V/6 – Záruba, Milo Antonín – *Vláda židovstva*, s. 1-29 (MVČ, SVK)
- V/7 – Vobejda-Prosečský, Alois M. – *Pryč od Říma*, s. 1-24 (BK, SVK)
- V/8 – Reyl, František – *Blíže k Římu*, s. 1-32 (BK)
- V/9,10 – Konečný, Filip Jan – *Zrušíme pouta mravnosti?*, s. 1-88 (BK, MVČ, SVK)
- V/11 – J. V. – *Žena pohanská a křesťanská*, s. 1-32 (BK, MVČ, SVK)
- V/12 – Janovský, František – *Moderní choroba a její protilék*, s. 1-15 (SVK)
- V/12 – x+y – *Protilék lhostejnosti v dobrém tisku*, s. 16-32 (SVK)
- V/12 – Reyl, František – *Slovo redakce*, s. 32 (SVK)

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor **Th. Dr. František Reyl.**

Ročník V.

Číslo 4.

Zrušení Řádu jezuitského.

Píše

Jos. Valenta.

V Hradci Králové.

1901.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

— — —
Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.
Nákladem vlastním.

VYŠLÁ ČÍSLA ČASOVÝCH ÚVAH.

Ročník I.

1. Náš program.*
2. Radikalismus a klerikalismus.*
3. Encyklika Lva XIII. O otázce dělnické.
4. O ultramontanismu. — Atheista. — Bílá Hora.*
5. K příštím volbám.*
6. Do boje volebního.
7. O svatém Vojtěchu.*
8. Mají rodiče právo na školu dětí svých?*
9. Sv. Jan Nepomucký ve světle dějin.*
10. Poměr církve ku škole.*
11. Slavnostní dny.*
12. Povinnost státu ku škole.*

Ročník II.

1. Z řečí sjezdových.
2. Co jsme si o klerikalismu on a já povídali.*
3. Zakládáme katolické jednoty.*
4. Poměr liberálů a socialistů k Církvi.*
5. Kněz, kotva a srdce.*
6. Nový soudní řád.*
7. Dobrodějnékové.
8. Otázka rolnická.*
9. Naše státní právo.*
10. Škola a mravnost.*
11. a 12. Zpráva o kat. sjezdu v Hradci Králové.

Ročník III.

1. Jan Valerian Jirsák (3 vydání v 15000 výtiscích.)*
2. Církev a církev.*
3. Pastýřský list. Náboženství věci soukromou?*
4. Kněz a politika.*
5. O zpovědi (2 vydání v 8000 výtiscích.)*
6. Ovoce husitismu.
7. Spiritismus čili medianství.*
8. Základ otázky sociální a národnostní.
9. Raiffeisenovy záložny.
10. a 12. Učte se z dějin.

Ročník IV.

1. Ženská otázka.
2. O významů katolických spolků.
3. Náboženství a lidstvo.*
4. Světová velmoc (o tisku.)*
5. Husitství a protestantství.
6. Štěstí katolíka.*
7. Zánik světa dle bible a astronomie.*
8. Církev pronásleduje vědu.
9. Primát a neomylnost Říma.
10. Oslava Husova.
11. Lourdy
12. Zruší-li církev celibát.

Ročník V.

1. Hradecká kolej Tov. Ježíšova r. 1636
2. Žaloba vydědence XIX věku.
3. a) Vláda židovstva (konfiskováno.)
3. b) O trestu smrti.

Celoroční předplatné i s poštou 1 K jednotlivá čísla stojí 8 h; na 4 výtisky pátý výtisk zdarma a franko.

*) Rozebráno.

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

— věnovaný časovým otázkám. —

Redaktor Th. Dr. Fr. Reyl.

Ročník V.**Číslo 4.**

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K. Jednotlivá čísla stojí 8 h. Inserty účtují se levně.

Pr. IV. 9/1-2.

Nález.

Jménem Jeho Veličenstva Císaře!

C. k. krajský soud co soud tiskový v Hradci Králové nalezl na žalobu c. k. státního zastupitelství v Hradci Králové dne 2. března 1901 pod čís. Ss. 8/1-2 podanou, takto právem:

Obsah čísla 3. ročníku 5. v Hradci Králové tisknutého a vydávaného periodického tiskopisu „Časové úvahy“ z roku 1901 zakládá skutkovou povahu přečinu proti veřejnému pokoji a řádu dle § 302 tr. z.

Podle § 493 tr. ř. zavádí se v zájmu veřejném řízení objektivní, dle § 489 tr. ř. potvrzuje se zabavení čísla 3. periodického tiskopisu „Časové úvahy“ z r. 1901 c. k. státním zastupitelstvím v Hradci Králové nařízené, dle § 493 tr. ř. zapovídá se další rozšiřování téhož a dle § 37. zákona o tisku ze dne 17. prosince 1862 č. 6. ř. z. pro rok 1863 nařizuje se zničení zabavených tiskopisů.

D ů v o d y:

Obsahem čísla 3. periodického tiskopisu „Časové úvahy“ z roku 1901 podněcuje se a hledí se svěsti k zášti proti židovské národnosti a společnosti náboženské, v čemž skutková povaha přečinu dle § 302 tr. z. spočívá. Bylo tudíž návrhu c. k. státního zastupitelství na schválení zabavení dle § 489 tr. ř. vyhověno. Další výroky zakládají se v § 493 tr. ř. a § 87. zák. o tisku. Příslušnost soudu tohoto zakládá se na ustanovení §§ 484, 486. tr. ř.

V Hradci Králové, dne 4. března 1901.

Okenfus.

Zrušení řádu jesuitského.

Úvaha apologetická.

Píše *Josef Valenta*.

Není snad společnosti, jež by byla tupena více než řád jesuitský. V Čechách rádi se opičíme po cizině a poněvač v cizině jsou jesuité napadáni, jsou i u nás hanobeni, tupeni nejen od novinářů ale i od lidí „učených“ (?) (Tak na př. p. Bílek napsal „Dějiny Tovaryšstva Ježíšova“, aby ukázal jeho ničemnost, zvrhlost. A věru se mu to podařilo! Kniha s jásotem přijata a odporučena a přece tolik lží, pravím úmyslných lží v ní obsaženo!) A proč pak asi my Češi tupíme jesuity? — Poněvadž jim především děkovati máme za to, že národ náš byl opět uveden do lůna církve katolické — aspoň z větší části — a tak uschopněn „k novému, budoucímu obživnutí“. (Tomek, Děje král. Českého, Jub. vyd., 359).

Slyším sice již odpověď nepřátel: „Ano, dragouny Lichtensteinovými, násilím a pod. způsobem obrátili jesuité náš národ k víře katolické“ než nedbám toho, poněvadž křičí sice, ale nic nedokazují a nedokázali. Pro poučení pak jim připomínám slova znamenitého kritika umění Dra Alberta Ilga, (jenž přednášejí o malířích a architektch Andrea dal Pozzo, zmínil se též obšírně o umění Jesuitů a zvláště nádheře jich kostelů) „Jsem přesvědčen, že obnovená nádhera, dojmavá vznešenost staré bohoslužby katolické přivedla více věřících do chrámů malbami vyzdobených, sladkými tony se otřásajících než všickni dragouni Ferdinandovi“. (Berichte und Mittheilungen des Alterthumsvereins zu Wien, Sv. XXIII. 1886. str

222 nn.) Rovněž poslouží jim velice četba „Historického sborníku“ vydaného družstvem „Vlast“, o němž na př. náš „Český časopis historický“ tak málo ví nebo lépe věděti chce.

Ovšem nemůžeme a také nechceme vyvracetí všechny ty často zpátečnické, zastaralé názory a posudky p. Bílkovy, (dle něhož na př. jest jesuita „hlavní původce duševní i hmotné zkázy a záhuby národů“, jehož heslem jest „účel posvěcuje prostředky“, výsledek jeho práce „otupělost ducha, tmářství, bída, otroctví“), jen mu důtklivě a upřímně radíme, aby si přečetl díla protestantských spisovatelů na př. Fridricha Hellvalda, *Culturgeschichte* II. Bd., 2. Abth., S. 457 a nn., nebo Alexandra Humbolda, proslulého cestovatele, *Reise in die Aequinoctial-Gegenden des neuen Continents* III. Bd., S. 186 a nn.

Pak upozorňujeme jej na úsudek protestantského historika Paulsena o přátelích jesuitů. Týž vylíčív světlé stránky jich působení, praví: „Proč to uvádím? Poněvadž mrzí mne, když musím vždy slyšeti, jak bývají obviňováni ze sobectví mužové, kteří zřeknuvše se všech osobních zájmů, žijí pro jednu ideu, buď od tupých duší šosáckých, jež hledaly po celý život smyslné pohodlí, buď od ctižádostivých snaživců, kteří pouze na to pomýšlejí, jak by se zalíbili panovníkům a veřejnému mínění“. (Dr. Jos. Müller, *Reformkatholicismus*, II. Abth., S. 102).

Hodláme pak jen část dějin řádu jesuitského kriticky, tedy dle pravdy, a to zrušení jeho probrati a tu doufáme, že průběhem naší úvahy bude míti každý nepřítel jesuitů a p. Bílek zvláště dosti příležitosti poznati, komu asi uváděné výtky patří, zdati jesuitům nebo jich nepřátelům.

Nebudeme vypisovati vlastní průběh zrušení, nýbrž uvedeme v hlavních rysech příčiny i následky zrušení řádu jesuitského, což, jak protestantský dějepisec franconzský Robertson uznal, velice důležité jest: „Příčiny, jež způsobily zrušení této kdysi tak mocné společnosti, paměti-hodné okolnosti, jež provázely zrušení v jednotlivých zemích a vliv, jaký mělo zrušení řádu toho na společenské poměry Evropy, jsou zjevy, jež náleží dějinám světovým a vyžadují úplně pozornost dějepiscovu“. (Robertson, Geschichte Carls V., III. Bd., S. 221).

Proč byl řád jesuitský zrušen?

Jaké byly příčiny všeobecného zrušení jesuitů? Jací nepřátelé? Byly snad vady, nedostatky řádu příčinou jeho pádu? Nikoliv, vždyť proslulý historik německý Döllinger praví: Všechny nedostatky, jež se řádu vytýkají a jimiž spíše jednotlivci než celý řád byli vinni, zjeví se dle okolností malými a téměř bezvýznamnými, srovnáme-li je s velikými, skoro nepřehlednými zásluhami řádu o náboženství a humanitu. Také nebyly uvedené vady příčinou jich zrušení, aspoň ne nejbližší a nejúčinnější. (Hortig's Handuch der christl. Kirchengeschichte II. Bd., 2. Abth., S. 787.; srv. J. Döllinger, Kirche und Kirchen, Papstthum und Kirchenstaat S. 525.)

Kdo tedy způsobil zrušení jesuitů? Politika! „Zrušení řádu jesuitského jest toliko dílem politiky“ dí Flassan (Flassan, Histoire de la Diplomatie t. V. p. 429 a nn.). A proč se tak útočilo na jesuity v druhé polovici 18. století, líčí nám jiný protestantský historik, Schoell, pruský diplomat

a současník doby „osvěty“: „V polovici 18. století chtěli revolucionáři, kteří zamýšleli zničit monarchie, především odstraniti moc církve, jelikož dobře věděli, že po dlouhou dobu byly zájmy této úzce spojeny se zájmy státu . . . Aby však církevní moc zlomili, musili ji izolovati tím, že jim odňali podporu té svaté falangy, která se věnovala obhajování stolice papežské — jesuity. V tom spočívá pravá příčina záští, jemuž tato společnost vydána byla . . . Nenáviděti a pronásledovati jesuity poskytovalo nárok na právo nazývati se filosofem . . .“ (Schoell, Cours d' Histoire des États européens t. XLIV. p. 71).

Tyto revolucionáře podporovali státníci, aniž snad chápali, kam asi oni směřují, tím, že usilovali „o úplnou a neobmezenou moc ve svých zemích (totiž nejen nad národy — absolutismus vůbec — nýbrž i nad církví — absolutismus církevní), jak jiný protestantský historik, nepřítel jesuitů zapřísáhlý — (snad ještě větší než náš p. Bílek) — Huber uznává. Že těmto státníkům se nejednalo o blaho státu a národů, jiný historik protestantský dokazuje: „Připusťme, že státníci, kteří vystoupili proti řádu, byli zrcadla moudrosti, o blaho státu pečliví, pak mohli bychom jich antipatii podkládati oprávněnou nechutí. Tomuto předpokladu však odporují dějiny, které nám líčí ony muže téměř bez výjimky jako intrikany nanejvýš zchytralé, jimž více šlo o dosažení politických, velmi jednostranných účelů než o všeobecné blaho státu. (Fischer, Aburtheilung der Jesuitensache aus dem Gesichtspunkte der historischen Kritik, S. 89).

Byli tedy nepřátelé jesuitů zároveň nepřáteli církve, náboženství vůbec, a jich boj

proti jesuitům zároveň bojem proti církvi! Tento boj začal po r. 1750, kdy osvěta nevěrecká a ministři této osvěty přející nabyli převahy. Nejdříve bylo provedeno

vypuzení jesuitů z Portugal,

kdež prvním ministrem krále Josefa Emanuele byl Pombal, jinak Karwalho zvaný. Heslem jeho bylo: Vláda despotická v Portugalsku. Toho aby dosáhl, musil zničití moc biskupů (církve), moc šlechty a pak jesuitů, kteří jako vychovatelé v rodinách šlechtických a zpovědníci rodiny královské veliké vážnosti a mocného vlivu požívali a tak všelikým novotám proti církvi a blahu státu směřujícím se na odpor stavěli. Proto zničil Pombal nejdříve šlechtu (Weiss, 206—211), biskupy žalářoval (Duhr, 106—142) a pak začal zápasiti s jesuity.

R. 1750 uzavřel se Španělskem výměnu zemí, dle níž mělo Španělsko přepustiti redukce (osady) uruquayské Portugalsku, za to však obdržeti kolonie San Sakramenta. Obyvatelé těchto sedmi uruquayských osad měli opustiti své příbytky a přestěhovati se do krajín dalekých, nevzdělaných. Nechuť povstala proti výnosu tomu, zvláště když toto vystěhování v jednom roce mělo býti provedeno. Jesuité (Weiss, 201 a nn., srov. Huber 210), kteří obyvatelé těchto krajín po nesmírných strastech přivedli k víře katolické, je zcivilisovali a také spravovali, marně přemlouvali Indiany, aby uposlechli rozkazu. Právě krutost Pombalova, jenž nařídil, aby hned vydali se se vším movitým jméním na cestu do vzdálených krajín, rozzuřila dříve tak milé, klidné obyvatelé tak, že vzepřeli se rozkazu a počali válčiti s Por-

tugalskem a Španělskem. Po 6 letech byli přemoženi a do otroctví uvrženi. Smlouva (zase) zrušena, ovšem již bez výsledku, neboť krásné osady byly navždy zničeny.

Poněvadž tato smlouva byla uzavřena proti přání šlechty portugalské i některých členů rodiny královské, mohl nyní nezdar její lehce připravit Pombala o vliv při dvoru. Proto jal se dokazovati, že válku tu způsobili jesuité, kteří Indiany proti vládě pošťvali; začal vydávati hanopisy, v nichž rozšiřovány lživé zprávy o nesmírném bohatství jesuitů v těchto osadách, o státě jesuitském v těch krajinách, tyranii a lakotné vládě jesuitů nad otroky a podobně. Spisky takové mu psal Worbert Platel, mnich špatné pověsti — několikráte vyloučený, a exjesuita Ibagnez. Celá Evropa byla zaplavena spisy, jež vycházely z tajné tiskárny Pombalovy. A co pravdy bylo na těch obviněních? Zhola nic!

Nám není možno vyvracetí všeckny ty pověsti, jež ovšem i nynější historikové jesuitům nepřátelští — (o p. Bílkovi ani nemluvě — neboť se to rozumí samo sebou) — přijímají za dokázané pravdy, jen některé vyvrátíme slovy protestantských historiků.

Co se týče nesmírných pokladů, jež jesuité (prý) nahromadili, budiž uveden úsudek anglického historika Southey-e: „Není nic jistější, jako že jesuité v Paraquayi nenahromadili pokladů“. (Southey, History of Brazil III. 508 a nn.) Pombal také hledal, pátral a nic nenašel! Než snadná vytáčka: „Jesuité je před uvězněním schovali“! Na to odpovídá Alexandr Humboldt: „Mohu uvést cenné svědectví, jež dokazuje zcela jistě, že je-

snité nebyli¹varování od vicekrále Nové Granady před brozícím nebezpečenstvím“ (Al. Humboldt III. 221 a nn.) a tedy ani nemohli skrýti poklady.

Kdo lépe pečoval o blaho Indianů, ukazuje nám protestantský professor Gothein, an líčí jednání guvernerů (správců) španělských takto: „Jako smečka hladových vlků vrhli se guverneři na území, jež tak dlouho před nimi chráněno bylo, a je v krátké době zničili“. (Gotheim Christlich socialer Staat der Jesuiten in Paraguay S. 15.) „Každý z lakomých úředníků vyssával je, jak mohl nejrychleji“ (Tamt. 61.)

Náklad na udržení dobrého stavu missií, kostelů, daně a koupě potřebných věcí, jichž Indiané neměli, byly také velice značné, tak že se vskutku nic nedostalo z peněz missií do „společné pokladnice“ generala v Římě, o níž bájí nám p. Bílek; vždyť jesuité byli toliko správci, ale ne majetníky — plodiny a výtěžek náležel obyvatelům. Že účty a všeckny záležitosti missií se týkající byly v úplném pořádku, dokazují právě vrchní královští úředníci španělští, jimž byla svěřena dohlídka nad jednáním jesuitů. Všechny tyto a jiné výtky vyvrátila vláda španělská, jež zajisté znala lépe své krajiny než Pombal, tím, že po vykonaném přelíčení v Santa Fé (v lednu 1759) byly jesuité prohlášeni nevinnými a knihy Pombalem vydané katem spáleny (Duhr Jesuiten-Fabeln, 258.).

Než toto hanobení jesuitů bylo přece jen slabé a proto se Pombal odhodlal k radikálnějšímu prostředku, jenž měl dokázati nebezpečnost jesuitů státu: vymyslel útěk na krále; a tím byli opět vinni jesuité!

Domnělý útok byl prý učiněn ze dne 3. na 4. září 1758. Nelze nám obšírně dokazovati, že sotva útok na krále byl učiněn, aniž pro to důvody uváděti. My spokojíme se jen uvedením výsledků vědeckého bádání v této věci. (Weiss, 206—212; Duhr, Pombal, 82—97).

1.) Není vůbec dokázáno, že se stal útok na krále; 2.) stal li se útok ten přece, jest pravdě podobno, že byl zamýšlen proti jeho komorníku; 3.) byl-li zamýšlen útok na krále, jest pravdě podobno, že jeho příčinou bylo noční dobrodružství královo bezpochyby v domě Tavery, poněvadž král byl zamilován do sličné markyzky z téhož rodu. Nelze však nikterak dokázati, že jesuité měli účastenství na tomto útoku vůbec. Vždyť i proti Pombalovi (prý) bylo učiněno spiknutí — které si ovšem sám vymyslíl — a přece mu bylo od krále dovoleno dáti uvězniti ano i popraviti mnohé rodiny šlechtické, ovšem takové, jež jeho snahám odporovaly; jich jmění pak obdržel Pombal!

Již dříve byl vypudil jesuity ode dvora pod záminkou, že brojí proti králi a spolčení jsou s bratrem jeho Donem Pedrem; domnělého útoku na krále použil k tomu, aby přiměl krále k vypuzení jesuitů z Portugalska vůbec. Dříve však zmenšoval jejich pravomoc a vliv; tak vlivem jeho byl ustanoven visitátorem jesuitů portugalských kardinal Saldanka, jenž měl vyšetřiti Pombalem uvedené přestupky proti stanovám řádu. Ten bez vyšetřování a výsledku (Duhr Jesuiten-Fabeln 275) vydal po předchozích úradách s Pombalem r. 1758 dekret, v němž prohlašuje, že ve všech domech (kolejích) jesuitů provozovány pohoršlivé podniky obchodní! „A přece prohlídka vykonaná ve všech

domech jesuitů k nemalé zlosti Pombalově nedokázala naprosto ničeho z toho, co bylo v dekretu tvrzeno“. (Weiss, 208).

Dne 3. září 1759 všickni jesuité byli z Portugalska královským dekretem vypuzeni, any jich statky již dříve (19. ledna t. r.) byly zabaveny a nařízeno, aby jesuité byli střeženi ve svých domech vojíny! A proč? Poněvadž (prý) to vyžaduje bezpečnost osoby královny!! „Pombal nepřemýšlel“, dí dějepisec Weiss (Weiss, 212), „že tři měsíce před t. zv. atentátem na krále vydal rozkaz, aby jmění jesuitů v Brasilii bylo zabaveno; zničení jesuitů bylo tedy připraveno a nařízeno mnohem dříve, než se útok na krále stal!“

Vylíčiti ty strasti a útrapy jesuitů ve vězeních a při plavbě do Italie, ani byli vydáni všem nepohodám a ještě ani potřebných pokrmů neměli, to nám laskavý čtenář promiň.

Podobný osud čekal i jesuity ve Francii, kdež měli jesuité již od počátku trvání mnohé a zuřivé nepřátele. Také při

vypuzení jesuitů z Francie

hrály největší úlohu lež, podvod, pomlavy; jiné příčiny se předstíraly a jiné skutečně pád této společnosti způsobily.

Vypuzení řádu jesuitského z Francie bývá odůvodňováno 1.) obchodními spekulacemi a úpadkem Lavalettovým, 2.) nebezpečností a škodlivostí stanov a nauk jesuitských. Je li správné tvrzení toto, poznáme z věrného vylíčení událostí samých.

P. Lavalette (Weiss, 222—223; Duhr Jesuiten-Fabeln, 263 a nn.) přišel r. 1745 na ostrov Martinique v Malých Antilách, kdež měli jesuité

od r. 1641 missijní dům, jemuž náležely veliké pozemky darované vládou francouzskou a indickou společností obchodní. Tyto pozemky byly pro nedostatek sil pracovních a dluhy na domě váznomci nevzdělány; teprv Lavalette, jenž byl prokurátor (správce) a později superior (vyšší představený), zaplatil dluhy výnosem vlastní žně. Proto byl již r. 1753 obžalován pro obchod s cizinci (Angličany) a do Francie povolán. Brzo však byl úplně ospravedlněn psaním intendanta z Martinique a dovoleno mu vrátiti se na ostrov.

S novou horlivostí počal Lavalette zlepšovati pozemky, nespokojil se však vlastními, nýbrž ještě si prikoupil; k tomu ovšem potřeboval peníze opět a proto si vypůjčil od obchodníků marseillských peníze, za něž měl jim poslati plodiny.

O všech těchto podnicích nevěděl řád jesuitský ničeho. (Duhr, 264).

Ve válce sedmileté (1756—63), jež i v krajinách zámořských mezi Francií a Anglií zuřila, byli lodi Lavalettovy s plodinami do Evropy vypravené zajaty, jich náklad zabaven. Tehdy ohlásili věřitelé Lavalettovi úpadek, jeho příčinou pak směnky Lavalettovy a žádali provinciala jesuitů francouzských, aby dluh svého superiora zaplatil. Ten však se zdráhal tak učiniti a to právem, neboť jesuité nemohou býti obviněni, že schválili nebo se účastnili odvážných podniků Lavalettových.

Vždyť general řádu (Centuriani), jakmile poznal, co provádí Lavalette, jmenoval ihned visitatory (vyšetřující soudce) a to již na konci r. 1756, kteří měli věc tu vyšetřiti a napravit. Než po různých nehodách teprv r. 1762 přibyl visitator P. dela Marche (jmenovaný posledním generálem řádu Riccim) na ostrov Martinique, ustanovil pře-

líčení na den 25. dubna 1762 a přes odpor Angličanů (kteří tehdy byli již pány ostrova) odsoudil Lavaletta pro zapovězený obchod, zbavil všech úřadů a suspendoval až do rozhodnutí generalova.

Z rozsudku visitatora jest zvláště důležité : „1. Lavalette zatajil své podniky Otcům na Martinique i představeným řádu. 2. Členové řádu na ostrově činili ihned otevřené a důrazné námitky proti jeho podnikům, jakmile se o nich dověděli. 3. Rovněž tak jednali představení řádu, neboť ustanovili ihned visitatory, jakmile o spekulacích Lavalettových zpraveni byli. 4. Lavalette jako superior vzdálené missie byl dosti neodvislým, takže mohl ledacos provést, aniž o tom ostatní členové řádu věděli“.

Lavalette sám uznává spravedlivost rozsudku tohoto a připojuje : „Ujišťuji pod přísahou, že není ani jeden z vyšších představených, jenž by mne byl splnomocnil k provedeným podnikům, mi to poradil nebo schválení vyslovil, ani jediný, jenž by se jich byl účastnil nebo s nimi souhlasil“.

A dále prohlašuje, že z úplné svobody, bez přinucení, pouze z lásky k pravdě se přiznal k vině a dovolil uveřejniti vyznání toto. Ani později nezměnil Lavalette ničeho na svém prohlášení, když se byl odebral do Anglie a mu oznámen byl rozsudek generálův, že jest z řádu propuštěn. (Cretinau Joly, Clemens XIV. et les Jesuites, 200).

Právem soudí tedy Cornova : „Lavalette prokázal velikou službu dobré pověsti řádu. Jeho všude rychle rozhlášené jméno jest jasným důkazem, že kupčící missionář z řádu jesuitského jest vzácností, a že byl Lavalette jediným. Či byla by zůstala jména ostatních (t. kupců z řádů jesuitského)

zatajena?“ (Cornova, Die Jesuiten als Gymnasial-lehrer, str. 209.)

Z výše uvedeného následuje: 1. P. Lavalette nebyl švindlér, jak bývá obyčejně vyhlášen, nýbrž byl to nadaný muž, jenž si zjednal svými podniky kulturními důvěru vlády francouzské i anglické; jeho chybou však bylo, že se dal nejprve zdarem a pak velikými ztrátami následkem moru a války svěsti k spekulacím, jež byly proti předpisům stanov a poslušnosti, jíž byl povinen svému řádu; 2. proti Tovaryšstvu Ježíšovu nemůže býti činěna výtku spravedlivá, že bylo vinno pádem Lavalettovým; 3. není tedy ani úpadek Lavalettův příčinou zrušení řádu jesuitského ve Francii, nýbrž toliko záminkou.

Když provincial nevyhověl žádosti obchodníků marseillských, obrátili se tito s prosbou k parlamentu pařížskému, aby přinutil jesuity, dluh Lavalettův zaplatiti. Jesuité jsouce přesvědčeni o nevině ani nežádali, aby byla svolána veliká státní rada, jež by jich spor rozhodla — ač to bylo jich výsadou (privilegiem), a tak dostala se věc ta před parlament pařížský, jenž skládal se z úhlavních nepřátelů jejich — jansenistů a galikanistů. Samo sebou se rozumí, že byli jesuité uznáni vinnými a nařízeno jim dluh Lavalettův, náhradu a útraty zaplatiti. Jak si poctivě parlament počínal, svědčí ta okolnost, že dluh z 2,400.000 franků vzrostl umělým počítáním na 3,000.000 franků — maličkost, již se proti tak bohatému řádu mohli dopustiti!

Než parlament nezřekl se příležitosti mu jednou poskytnuté: vystupovati proti jesuitům; on rozšířil teprv nyní svoji činnost proti nim tím,

že počal vydávati různé hanopisy a letáky, v nichž dokazovalo se, že jesuité jsou nebezpeční mocí královské i blahu státu, že třeba je buď vůbec zničiti nebo zreformovati. Parlament vyžádal si stanovy řádu, aby je prohlédl; po krátké době byl hotov s prohlídkou: „aniž jesuity slyšel, nebo snad povolil přístup jich stížnostem a žádostem, prohlásil jich stanovy za bezbožné a záhubné, nepřátelské božské velebnosti a vážnosti obou mocí (církevní a světské).

Jaká to pečlivost o církev! Jenom že ji nechceme uznati oprávněnou, poněvadž zasahovala do pravomoci církve, jež toliko má právo rozhodovati o špatnosti nebo prospěšnosti stanov řádů všech a ne státní moc! V tom již můžeme znamenati snahu státních úředníků, zmenšovati právo církve! Nelíbila se parlamentu n. př. pevná organizace řádu, jenž má v čele generala, který bydlí v Římě; to (prý) jest velice nebezpečno moci královské! A proto ať se změní stanovy tak, aby jesuité francouzští mohli tvořiti neodvislý celek od generala a ostatních jesuitů a spravováni byli zvláštním ve Francii bydlícím provincialem; anebo ať jest řád vůbec zrušen!

Této žádosti, ač i král ji podporoval, hodlaje tak zachovati jesuity Francii, nemohli Otcové řádu vyhověti z důležitých a patrných příčin; vždyť zrušena-li jednota mezi částmi, pak lehce klesnou jednotlivé provincie a budou zničeny od nepřátel, jichž měli dosti. Pronesl tehdy Kliment XIII. ona památná slova: „Jesuité ať jsou tak, jak jsou, nebo ať nejsou!“ V dopise králi francouzskému odůvodňuje papež rozhodnutí toto následovně: „Tato

jednota, Sire, a tato odvislost, ať ji nazývají zlo-
myslní jakkoliv, neporušily nikdy veřejný klid
aniž ve Vašem království, aniž někde jinde. Jest
však pravda, že právě tato jednota a odvislost
jak jindy tak i nyní nesmírnou starost způsobily
nepřátelům náboženství (!) a revolucionářům, po-
něvadž viděli, že všude jsou napadeni četnou spe-
lečností duchovní, jichž členové snaží se zdoko-
nalovati ve zbožnosti i vědách a plni horlivosti,
týmž duchem oživeni nikdy neustanou bojovati
proti bludu a duchu vzpoury“. (Ravignan, 67 a nn.)

Zmínili jsme se o pamfletech, jež vydával
parlament pařížský proti jesuitům. Snad bude i
zajímavé stručně vylíčiti způsob tohoto boje proti
jesuitům. Jansenisté měli tak zvanou „po-
kladnici Spasitelovu“, jež měla ročně 40 tisíc lírů,
z čehož jen brožury proti jesuitům byly vydává-
ny; když filosof Diderot měl spor s jesuitou (Ber-
thierem), objevilo se dokonce oznámení: „Chce-li
p. Diderot se pomstíti na jesuitech, pak lze mu
peněz z naší pokladny použiti“. President parla-
mentu Rolland Erceville chlubil se, že vynaložil
60 tisíc lír na takové brožury ze svého jmění.
(Weiss, 224 a nn.) Patrná snaha: pošpiniti dobrou
pověst jesuitů v ohledu mravním, vědeckém i po-
litickém a pak je zničiti! A prostředky k dosa-
žení cíle toho jsou zrovna výborně voleny dle
hesla: Účel posvěcuje prostředky! Vskutku ne-
musí se nepřátelé jesuitů styděti za tak poctivý,
otevřený boj proti jesuitům!

Mezi pamflety proti jesuitům vydanými byl
nejhorší a také nejúčinnější (nejpůsobivější) spis,
v němž byla uvedena celá řada nebezpečných vý-
roků a zásad, jimž jesuité (prý) učili a jež se
schválením představených (!) zastávali. (Extraits

des assertions etc.) Jak pravdivým a věrohodným spis to byl, ukáže nám úsudek proslulého historika německého dra. Döllingra — (jenž nebyl jesuitou, ale jich nepřitelem, p. Bílku!): „Celá slátanina (Machwerk) byla tak nemotorným podvodem, že nevíme, máme-li se diviti více drzosti nebo nepoctivosti těchto lidí (skladatelů). Brzy latinský text, brzo překlady francouzské byly falšovány. Příkladky, vynecháním, změnou slov neb znamének rozdělovacích způsobili, že uvedení spisovatelé mluvili věci, na něž ani nepomyslili, ba častěji tvrdili pravý opak toho, co zamítali nebo vyvraceli“. Zkrátka všemi způsoby falšovali znění uvedených spisů, aby dokázali, že jesuité učili skutečně (!) zhoubným zásadám. A jak jsme poznali, podařilo se jim to, vždyť „toto dílo lži“, jak dále praví Döllinger, „musilo pak býti záminkou (!) vedle domnělých chyb stanov k zničení řádu ve Francii“. (Döllinger II., 2. Str. 794).

Podobně o spisku „Vyňatky“ soudí Theiner, jenž se rovněž nerozplývá láskou k jesuitům: „Pomluva a zlomyslnost předstihují se v tomto díle v společném závodění. (Theiner, Geschichte des Pontifikats Clemens XIV., I, 28). Ano tak drzý byl parlament pařížský, že nařídil, aby toto „dílo“ bylo posláno všem biskupům a úřadům (magistratům) Francie. Z tohoto díla také dokazoval nebezpečnost stanov a zásad jesuitských. Jansenisté vinili na př. jesuity z frivolní (rozpustilé) mravouky! A co praví o chování jesuitů sám Voltaire? „Není většího odporu, větší hanby pro lidstvo, než viniti z laxní (lehkomyslné) moralky muže, kteří v Evropě přísný život vedou a kteří chvátají nalézti smrt ve vnitru Asie a Ameriky“! (Schoell, t. XLIX. 41.) Věru těžko o takovém po-

činání nepsati satiry! Jakmile odmrštěn byl návrh parlamentu na opravu stanov, nedal se parlament více zdržeti v úmyslu zrušiti jesuity ve Francii vůbec a způsobil s jinými ještě pomocníky, že král zkonfiskoval (zabavil) jmění řádu 14. června 1763 a pak jej zrušil neodvolatelným ediktem 1764.

Příčinou zrušení řádu byl „především ohled na klid státu“ (Weiss, 229) a pak nebezpečnost stanov, podle nichž jesuité žili. Kdo ničil klid státu, ukážeme. Že stanovy řádu nebyly státu škodlivy, jsme dokázali, musí tedy pravé příčiny vypuzení jesuitů *hledány býti jinde*. A vskutku poznání a vystižení pravých příčin této události jest velice důležité; vždyť bylo to právě záští, nepřátelství k náboženství katolickému a církvi, jež způsobilo pád této společnosti, jež dle tvrzení protestantských historikův — byla první záštitou církve katolické ve Francii! Pozorujme jen, kam směřují snahy nepřátel řádu jesuitského, a pak pochopíme, proč s takovým úsilím naléhali na zrušení jeho. Abychom tvrzení svá tím nezvratněji dokázali, uvedeme úsudky vynikajících historiků protestantských nebo nekatolických, kteří přece nejsou přátelé jesuitů, pročez jsou zcela věrohodni.

* * *

Směry jesuitům nepřátelské jsou hlavně vinny velikou revolucí francouzskou, již připravovala ponejvíce z Anglie blásaná nevěra se svým brzo jemným brzo surovým záštím proti křesťanství. „Tato nevěra prošla ve Francii 4 stupně. Nejprve dostavila se lehká nevěra vlády; pak úštěpačná nevěra, jež uznala Voltaira svým náčelníkem; potom následovala nevěra dogmatická (věroučná), k níž se přiznávali Rousseau a ostatní filo-

seřové; konečně nastala krvelačná nevěra, nevěra revoluce“. (Toqueville).

Proti této nevěře bojovali jesuité, vždyť ona bojovala proti volnosti, svobodě církve, kterou též po jich pádu sestátlnila! Za 20 let bylo 386 kollejí jednotlivých řádů zničeno a počet duchovních kněží omezen o třetinu, jakž známý historik francouzský — atheista — Taine dokazuje. (Počátky revoluce. Str. 213).

Nepřáteli jesuitů byli: gallikanisté (stoupenci snah absolutismu církevního: chtěli sestátlniti církev jako u nás Josef II.), jansenisté (stoupenci Jansenia, jehož přepjatému a nekatolickému učení jesuité nejvíce odporovali), filosofové — encyklopaedisté (zvaní dle velikého díla „Encyklopaedie“ — obsahovala všechny vědomosti — jako naše „Slovníky naučné“ — ovšem přeplněné nevěrou), markyzka Pompadour (nevěstka krále Ludvíka XV.) a Choiseul, ministr králův, horlivý stoupenec nevěreckých filosofů.

Kam směřovaly snahy gallikanismu a janse-nismu, líčí franc. dějepisec Sciout: „Dva mocní podpůrci revoluce byly gallikanismus a jansenismus (Historie str. 53.). Gallikanismus parlamentu chtěl církev francouzskou učiniti takovou, jakou byla anglická a ruská (státní!) a národní shromáždění (od 17. červ. 1789 až do 30. září 1791) jest pouze gallikanismus, jenž dostoupil své výše. Chtěli-li biskupové provésti potřebné reformy, byli týráním konečně přinuceni upustiti od oprav. Církev neměla konečně ani nejmenší volnosti“.

A jak si vedli ministři tímtež duchem gallikanismu prodchnouti, líčí atheista — anglický

historik — Buckle: „Ministři koruny rozvinuli otevřené nepřátelství proti církvi, když právě duch země (smýšlení obyvatelstva) chystal se k rozhodnému útoku na vládu . . . V srpnu 1749 vydal Machault proslulý edikt, jenž zakazoval zakládati náboženská učeliště bez schválení koruny . . . Po 40 let, jež uplynuly mezi touto periodou a počátkem revoluce, převládala politika duchovenstvu (tedy církvi) nepřátelská . . . Vláda zasadila hned na počátku druhé polovice 18. století moci duchovní ještě jednu přímou a smrtelnou ránu a to zrušení řádu jezuitského . . . Státníci francouzští ustanovili zničití řád, jenž byl vždy ještě největší záštitou církve“. (Civilisace v Anglii. II. 332).

Oč usilovali jansenisté, kteří se spolčili s filozofy, líčí již uvedený Schoell: „Spiknutí utvořilo se mezi starými jansenisty a stranou filozofů. Obě strany, jansenisté pod rouškou veliké horlivosti náboženské a filozofové odvolávající se na zásady filantropie (humanity, lidskosti) a osvěty století, pracovaly na zrušení moci papežské!“ (Schoell, sv. 64., str. 71).

A právě jansenisté (jak jsme již výše ukázali) ničili jesuity, což dokazuje sám Buckle: „Francouzští státníci byli podporováni při zrušení řádu jezuitského jansenisty. Jansenismus jest totiž podstatou kalvinistický, a tak objevily se vlastnosti, jež jej charakterisují. Objevil se hloubavý (rýpavý) a revolucionářský duch, jenž vždy vyznání toto pro-
vázal . . . Souvislost mezi obživnutím jansenismu a zničením jesuitů jest patrna . . . V polovici 18. století vytvořili mocnou stranu v parlamentu francouzském“. (Buckle. II. 343).

Jak si počínali encyklopaedisté proti trůnu,

církvi a jesuitům, vypravuje protestantský historik Leo: „Zaslepenost doby tehdejší při dvorech jest neuvěřitelná — vždyť (dvory ty) nikterak se nehoršily, že mohl Raynal dáti vytisknouti: „neznám jiného zločinu, než přiznávati se ku křesťanství a míti v úctě krále“, a to jen proto, aby byly velebeny od těchto spisovatelů francouzských, jen aby si zachovaly slávu, že nejsou ovládány t. zv. „předsudky“ (totiž náboženstvím!) Diderotovo hnusně fanatické přání: „Rád bych viděl, jak poslední král jest zardoušen střevy (!) posledního kněze“ jest dosti známo. Tyto lidi učinili králové svým dvorem, kteří tak dovedli působiti na veřejné mínění, ba i na vládu, že jesuité, nejvěrnější dosud obhájci církve křesťanské proti nevěře, do špatné pověsti byli uvedeni v ohledu morálním (mravním), politickém i vědeckém a vypuzeni. Ano netoliko ve Francii, nýbrž i na jiné dvory působil vliv veřejného mínění, jež se v této francouzské revoluci utvořilo, takže byla konečně vyvolána ona bouře knížat katolických (?) u dvora papežského, již r. 1773 papež Kliment (XIV.) podlehl a následkem které řád celý zrušil“. (Leo, Dějiny—Halle 1836, IV., 2. str. 263).

A proč tak útočili filosofové na jesuity, to čteme jinde: „Musili jej (řád jesuitský) zničiti, aby se již ho nemusili obávati a mohli místo jeho obsaditi svými stoupenci ve výchově velikých i jednotlivců, neboť všechny stavy byly před tím po dlouhou dobu uvykly jesuitům svěření své dítky v prvních letech. Bude-li zničen řád ten, pak musí nezbytně výchova všeobecná zatlačiti individuální (zvláštní), jež byla jesuitům ponechávána. Chvála, již byli stoupenci sekty zasypáváni, musila jim pak opatřiti místa dvorních ministrův a vychovatelů, a jak-

mile nabyla jednou tato moda převahy, pak obdržela sekta filosofů všechna tajemství rodin v moc a mohla lehce v mladých hlavách jim svěřené generace (pokolení) připravití vnímavou půdu pro své zásady.

Prostředek ten byl dosti patrným a jeho účel pro výsledek sekty filosofické příliš důležitý, než aby nebyli na to všechno úsilí vynaložili její zakladatel a kruh důvěrníků, jen aby dosáhli cíle toho . Vévodovi Choiseulovi a hraběti Arandovi a ostatním ministrům, kteří pracovali na nepolitickém (nevhodném) zrušení jesuitů, nebylo by se nikdy podařilo všeobecné zrušení řádu provésti bez pletich a pomoci filosofů a skutečně tito jinak velcí ministři byli toliko náhončími, ba skoro nástroji hlavy sekty (Voltaire), jež ničila božský i lidský řád!“ (de Monbarey I, 244).

Voltaire v růžových barvách nám líčí, co bude následovati po zrušení jesuitů: „Nejsou to jansenisté, kteří připravili pád jesuitů, encyklopaedie jest to, ano encyklopaedie (z toho lze poznati, jak závodily strany tyto o slávu, že zničily jesuity!); vidím jansenisty umíratí jednoho krásného dne, když byli zabubili jesuity a rok na to jest založena tolerance (snášlivost náboženská); jsou zpět povoláni protestanté, kněží se žení (!), zpověď jest zrušena (!) a fanatismus (totiž náboženství katolické) jest pohřben, aniž se to pozoruje“!! (Weiss, 222).

A v jiném dopisu (na Helvetia z r. 1761) dí: „Jakmile jsme hotovi s jesuity, máme vyhráno proti infamii“ (ecrasons l' infame = náboženství katolické, obvyklý název u filosofů našeho náboženství!) (Ravignan, 9).

Vypuzení pak provedl Choiseul a markyzka Pompadour, jak vyprávuje Schoell: „Vévoda Choiseul a markyzka Pompadour, nesmiřitelní ve svém záští a opojení vůní kadidla, jež jim filosofové ku počtě pálili, sužovali tak dlouho Ludvíka XV., až konečně povolil jich požadavkům a v listopadu r. 1764 vydal neodvolatelný edikt, jenž zrušil řád jesuitský v celém království“. (Schoell, sv. XL. str. 52).

Protestantský historik, známý nepřítel jesuitů Huber, sám přiznává — jako celá řada jiných historiků — že mravní zvrhlost dvora vyžádala si pád jesuitů, ježto tito drželi se přísně požadavků moralky křesťanské: „Dvorní intriky připravovaly pád jejich ve Francii . . . Všemohoucí maitressa (nevěstka) králova, paní Pompadour, byla ohrožena ve svém postavení u dvora zpovědníkem Ludvíka XV. (P. Peroussear J.), ježto tento jesuita odpíral králi udílení svátostí, dokud by se nevzdálila maitressa. Král ujišťoval, že táž není již pro něho příležitostí ke hříchu, a proto že nepokládá za nutné ji ode dvora odstraniti. Než zpovědník trval na svém. Následující zpovědník, jesuita Desmaréts, byl možno-li ještě zatvrzelejší . . . Pompadour nezapomněla jich chování a přidružila se k jich protivníkům, když vypuklo jich pronásledování“. (Huber, 509).

Načrtli jsme jen v stručných rysech (nepřátel) příčiny pravé a pravé činitele při zrušení jesuitů ve Francii; že již v tehdejší době vyskytli se mužové, kteří pochopili, kam směřuje brojení toto, podává nám důkaz řeč praesidenta parlamentu v Toulousu Dr. Equilles-a, již pronesl před králem Ludvíkem XV. a upozorňoval jej na důležitost a dosah boje proti jesuitům. Týž cha-

řakterisuje (oceňuje) nepřátele jesuitů takto: „Je-li každodenně neslýchanými posudky, jež proti jesuitům jsou dovoleny, urážena, zlehčována církev, tož jest to vlastně stát, proti němuž směřují všechny ty útoky. Proč se zuřiví nepřátelé jesuitů sjednotili i vniterně, aby je zničili, děje se ze dvou tajených příčin: předně chtějí vychování mládeže a šlechty zvláště vyrvati společnosti, jež se zcela zájmům krále oddala; za druhé doufají zničením řádu, jenž až do dnešního dne pevně založen, všechny ostatní třídy státu, jež jsou záštitou moci královské, zcela oklamati a terrorisovati, aby tak dokázali celé Francii, že zášť parlamentu jest mocnější než přízeň dvora nebo ochrana krále“. (Dalas, Řád jezuitský str. 357.)

Příklad Francie spůsobil též

zrušení jesuitů ve Španělech.

„Roku 1764 vypudil vévoda Choiseul jesuity z Francie“, vypravuje Schoell dále, „on však nepřestal je pronásledovati i ve Španělech; nepřátelé řádu užili každého prostředku (!), aby vzbudili králi strach před nimi a dosáhli svého cíle brozným na cti utrhaním. Ujišťuje se, že mu (králi) ukázali dopis, jenž (prý) byl napsán P. Riccim, generálem řádu; dopis ten dal snad zhotoviti Choiseul (jest obviňován z toho zločinu) a takový, v němž prý oznámil generál příjemci dopisu, že se mu podařilo sebrati listiny, jež nepopíratelně dokázaly nemanželský původ Karlův (III.). Tento nechutný nález tak působil na krále, že se dal pohnouti k vypovězení jesuitů ze Španěl“. (Schoell, sv. XXIX. str. 163).

Tak charakterisuje (odůvodňuje) Schoell vy-

puzení jesuitů ze Španěl. Příčinu tuto uvádí celá řada dějepisců.

Dalo by se očekávati — a každý rozumný člověk by tak soudil, — že král dá věc tu vyšetřiti, aby se přesvědčil o skutečné vině jesuitů a je pak po právu mohl odsouditi; než tak se nestalo. Vždyť „král tajně se otázel, zda může panovník z příčin, jež nechce vyjeviti, duchovní řád s dobrým svědomím zrušiti (ze svých zemí vypovědět). Bohoslovci (theologové) vyslovili se záporně; dvořenské však a radové kladně; byli to asi původci dopisu.“ (Ravignan 120).

Co následovalo, líčí nám již dříve citovaný Saint Priest: „Dne 2. dubna 1767, téhož dne a ve stejné hodině otevřeli na severu i jihu Afriky, v Americe, Asii, na všech ostrovech monarchie generalní guvernéri měst psaní trojnásobnou pečeti opatřené. Obsah všech byl týž: Pod těžkým trestem, praví se dokonce pod trestem smrti, bylo jim nařízeno odebrati se přímo s brannou mocí do kollejí jesuitů, prohlédati je, jesuity vyhnati a jako zajatce uvést do přístavu již dříve určeného během 24 hodin. Zajatci měli bez prodlení vstoupiti tam na lodi, své listiny však ponechati úředníkům a toliko brevír a oděv si vzíti. Musí se připustiti, že zajetí jesuitů s chvatem snad (?) nevyhnutelným, ale způsobem barbarským bylo provedeno. Skoro 6000 kněží všeho věku, mezi nimi muži vynikajících rodů, učenci, starci slabostí, stáří přemožení byli do nitra lodí uvrženi a to bez nejnutnějších potřeb a bez určitého plánu, kam mají plouti.“ (Saint Priest, Dějiny jesuitů, 65).

Tak jistě jesuitům nepřející historik kritisuje jednání krále Španělského! A to vše se stalo bez jedinkého důkazu viny! Když žádal Kliment XIII.

odůvodnění tak barbarského činu, odpověděl Karel III. takto: „Abych ušetřil světu veliké rozhořčení, navždy uchovám v mém srdci úklad ohavný, jenž vynutil toto tvrdé jednání“. (Ravignan, 125).

A vskutku dostal slovu. Žádná úřední akta ani jiná listina v archivech neodkryla tuto tajemnou událost. Zřejmě a úmyslně vyhladil nejvyšší a velitelský rozkaz byť i sebe menší stopy této události!

Nedůvěru k jesuitům, jež dříve Karel III. tak miloval, již dříve uměle vzbudili nepřátelé jesuitů — zvláště Aranda ministr — tím, že namluvili králi při vzbouření se lidu pro zvýšení daní a zákaz nositi široké střechy u klobouků a dlouhé pláště, že jesuité se účastnili vzpoury této ano ji i zosnovali. „Akta však vyšetřování této události uveřejněna nebyla a událost sama v neproniknutelnou mlhu zahalena“. (Weiss, 233). Tedy opět bez důkazů!!

Ani v dopisech jesuitů nic proti králi a státu se nenalezlo, ač Roda, věrný sluha svého pána píše: „Listiny, jež byly nalezeny v archivech . . a jinde, poskytnou dostatečnou látku, aby se odkrylo více, než se ví“. (Ravignan, 128). Ale na to čekáme podnes!!

Že vlivem Arandovým byl řád zrušen, jest známo; týž však byl nepřítelem církve, jak i Schoell uznává: „D' Aranda opojen vůní kadidla, jež mu filosofové na jeho oltáři pálili, neznal větší slávy, než náležitosti mezi nepřátele náboženství a trůnu“. (Ravignan, 132).

Jak zhoubné byly následky zrušení jesuitů zvláště v koloniích španělských, líčí nám professor Wappaeus: „Nepřátelé řádu jásali, většina však

obývatelů španělské Jižní Ameriky byla hrůzou naplněna pro tato tvrdá opatření proti jesuitům — Otcům, jež uvykli považovati za nejvěrnější poddané Španělska, za horlivé a neunavné obhájce katolického náboženství, za šířitele civilisace mezi Indiany a zvelebitelé vyučování mezi Kreoly. Století uplynulo již od té doby, nebyli tam již jesuité dosazeni, avšak až do dneška žije tam památka blahodárného jich působení mezi Indiany, kteří mluví o vládě Otců s nadšením jako o svém zlatém věku! Není potřebí nyní mnoho smělosti k tvrzení, že tato opatření (vypuzení jesuitů z missií) právě tak byla nespravedlivá proti missionářům (!) jako záhubná pro Indiany a tím i neštěstím pro ony země vůbec. Novější spisovatelé dokázali nad slunce jasněji nespravedlivost vypuzení jesuitů z missií; a že jich missionářská činnost mezi Indiany byla obdivuhodná, uznali skoro bez výjimky všickni cestovatelé evropští, kteří měli příležitost poznati jich plody v Jižní Americe“. (Wappaeus, Zeměpis I. str. 1013).

Tak vypuzen řád jezuitský i ze Španělska; příkladu jeho pak následovalo Neapolsko a Parma. Než Pombal přál si

zrušení celého řádu

a proto navrhl dvorům bourbonským, aby se sjednotili a společně žádali zrušení celého řádu na papeži Klimentu XIII. Návrh jeho přijat r. 1767 od krále Španělského, jenž hodlal tak omluviti vypuzení jesuitů ze svých zemí žádostí o zrušení celého řádu. Francie přistoupila rovněž a tak již na počátku (v lednu) 1769 podávají vyslanci spojených dvorů papeži žádost, aby zrušil celý řád

jesuitský; ten však odmítá slovy: „Ať se děje se mnou cokoliv, jelikož nemám ani vojska ani děl; není však v moci lidí přinutiti mne, abych jednal proti svému svědomí“. (Zeitschr. für Kath. Theol. 1898, 433). Nebylo mu však již popřáno dlouho hájiti tu nešťastnou společnost, jelikož již 2. února t. r. zemřel.

Nástupcem jeho zvolen Kliment XIV., jenž po dlouhých bojích konečně vyhověl přání mocností (ač se zármutkem v duši, jenž jej také brzo potom sklátil do brobu) a vydal 17. června 1773 breve (papežský list k určité osobě, nemající platnost pro celý svět) „Pán a Spasitel náš“, jímž celý řád zrušen.

Proč nerad a přinucen okolnostmi zrušil Kliment XIV. řád jesuitský, líčí nám již uvedený Saint Priest načrtnutím situace, v jaké se papež ocitl: „Jak měl papež potlačiti, jak zachrániti jesuity? Měl vzdorovati hněvu mocných knížat Evropy? Měl je popuditi k schismatu (rozkolnictví), k haeresi (odpadlictví)? Měl vydati sv. Stolicí v nebezpečení, že ztratí nejenom Benevent, Avignon a Venaissin (kteráž území spojené dvory obsadily, aby tak i fysicky donutily papeže k zrušení), nýbrž i dětinnou poslušnost Francie, Portugal, Španěl? Jak však zase na druhé straně měl zničiti jeden ze žijících řádů, jenž od toliká papežů byl schválen a pokládán za baštu církve a záštitu víry“? (Saint Priest, 117).

Že velmoci spojené (roz. ministři) pomýšlely na založení národních církví (samostatných patriarchátů od Říma úplně neodvislých), dokazuje i Schoell: „Církev byla v nejvyšším jitření, když dosedl na trůn papežský Kliment XIV. Byla to doba, kdy panovala strana nevěrecká, protinábo-

ženská. Nedá se popříti, že se jednalo o to, založením národních, od římského dvoru neodvislých patriarchatů vyvolati schisma (rozkol). Opatrnost Klimenta XIV., jenž duchu doby učinil některé ústupky (zrušení řádu jesuitského), vzdálila toto nebezpečenství . . .“ (Schoell, sv. XLIV., str. 77).

Avšak zrušení řádu jesuitského není ani zavržení nauk jich ani stanov, jak sám Schoell uznává: „Breve neodsuzuje řád ani pro nauky, ani mravy, ani kázeň; stížnosti (tedy ne důkazy) dvorů proti jesuitům jsou jedinou pohnutkou, jež se uvádí pro zrušení, jež papež ospravedlňuje poukázáním na řády dříve zrušené“! (Schoell, sv. XLIV, 83). A jiný protestantský dějepisec praví, že řád jesuitský byl odsouzen „bez předchozího vyšetřování a výslechu obviněných“. (Menzel K., Geschichte der Deutschen VI., 2. 55).

Zajímavé jest, že si ani dvory nepřály bližšího udání důvodů pro zrušení. Tak Monino, vyslanec španělský, připojil v písemném plánu zrušení, že se musí papež vystříhati „v jednotlivostech uváděti důvody“, jež toto jednání vyvolaly, a to z následujících pozoruhodných důvodů: „aby se nevyvolávaly spory a hašteření, jež — jak skromný ten státník připojuje — stejně škodlivy jsou jak náboženství tak jesuitům a mohly by poslednější (jesuity) ve špatnou pověst uvéstí“. (Theiner, sv. II., 248).

Kromě stížností dvorů ještě jinou příčinu uvádí Kliment pro zrušení: toužebně očekávaný klid, smíření se s mocnostmi. Pravíť v tomto breve asi takto: „Jako jest nám pečovati o klid, pokoj, bezpečnost církve křesťanské, tak musíme rovněž zničiti i to co nám nejdražší a nejmilejší a čeho jen s největším zármutkem a největší bo-

lestí postrádati můžeme (Ravignan, 259; Weiss, 256), jakmile toho vyžaduje vzájemná láska, klid, svornost!“

Klid očekával ubohý papež, ale jak se zklamal. Právem charakterisuje snahy nepřátel jesuitů jeden z nejlepších dějepisců našeho věku, jenž dobu Klimenta XIV. zvláště důkladně prostudoval, Reumont: „25 let, jež následovaly po zrušení jesuitů, až příliš jasně ukázalo, jakého rázu byly tendence, jež neničily snad, jak předstírali, toliko zlo v jednom řádu, jakož i to, co tak často bez důvodu nazývají fanatismem; nýbrž zamýšleli zničení jak náboženských tak monarchických principů (zásad)!“ (Reumont, 73).

A tak jsme se ocitli již u poslední části naší úvahy:

Jaké byly následky zrušení řádu jesuitského?

Slyšme historiky protestantské — zajisté nestranné! Ranke dí: „Zničením jesuitů dobyly snahy opposice rozhodného vítězství. Ježto vnější hradba (t. jesuité) byla ztečena, musil útok vítězného smýšlení tím živěji počítí na vnitřní hradby (totiž církev katolickou). Hnutí rostlo den ode dne; odpad mysli vždy dále kol se šířil“. (Ranke: Die röm. Päpste VIII.). A jiný protestant „německý Thukydides“ praví: „Knížata nabyla větší moci (zrušením jesuitů) nad duchovenstvem, avšak moudrým mužům brzo napadlo, že padla obecná záštita všech autorit“. (Joh. Müller, Werke VI. 199—201.).

Že zrušení jesuitů mocně přispělo k uskutečnění (provedení) revoluce, jsme dokázali!

Že zhoubný vliv mělo pro další vývoj misí, bylo rovněž vylíčeno! (Döllinger: Kirchengeschichte 410.).

Dříve již vylíčili jsme příčinu útoků filosofů na jesuity, nyní uvedeme i následky, jež mělo dosažení jich cíle: vychovati pro své plány mládež! „Když proslulý kardinal vídeňský Migazzi žádal Františka II., císaře rakouského za obnovení řádu jesuitského a dokazoval mu jeho nutnou potřebu (nutnost), pravil mezi jiným takto: „Pátrný rozdíl mezi morálním stavem v době, kdy řád ten ještě trval, a úpadkem náboženství i mravů doby po jeho zrušení, jež nepopíratelně všichni pozorují, ospravedlňuje toto přání. Ba i poslední zdejší francouzský vele vyslanec, jenž jest jistě svědkem nestranným, neváhal . . . tvrditi, že Francie nebyla by prožila revoluci tak důležitou ve svých následcích, kdyby nebyl býval zrušen řád jesuitský, neboť jinak nebylo by vychování mládeže kleslo na tak hluboký stupeň zkázy“. (Wolfsgruber, Migazzi str. 185).

A takových svědectví jest možno uvésti více! Proto také vyhověl Pius VII. všestranné (!) žádosti za obnovení řádu jesuitského a učinil tak bullou (slavný způsob, na rozdíl od zrušovacího breve) dne 7. září 1814, což, jak sám praví, „bylo jeho nejvroucnějším přáním od počátku pontifikatu!“ (Ravignan 259).

* * *

Úvahu svoji končím slovy Bonalda: „Jest všeobecně známo, že vypuzení jesuitů bylo dílo vášní a lživých nauk . . . Jestliže jeden papež, jemuž se příkoří činilo, jesuity zrušil, pak jiný papež, jenž měl volnost, je opět obnovil: doka-

zuje obnovení odsouzených daleko lépe jich nevinu, než odsouzení jich vinu . .!“ (Ravignan, 305).

Před sto lety těžce pykali mnozí z nepřátel jesuitů za brojení proti nim; následky zrušení byly důležité; nutnost jeho dokázána zřejmě. I nyní brojí se proti jesuitům nejen v táboře nepřátel, ale též jinde. Jsou příčiny tohoto vystupování proti jesuitům totožné nebo jiné? Netřeba dobře všímati si a stopovati boj tento? Netřeba jej i správně posouditi i následky uvážiti? Tolik k časovosti této práce !

